

Το **σπήλαιο του Διός (Ζα)** βρίσκεται κάτω από την ψηλότερη κορυφή των Κυκλάδων του ομώνυμου Όρους και έχει έκταση περίπου 4100 τ.μ.

Η συστηματική ανασκαφική έρευνα έδειξε την αδιάκοπη κατοίκησή του χώρου κατά τη Νεότερη, την Τελική Νεολιθική και την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού (5^η – αρχές 3^{ης} χιλιετίας π.Χ.).

Εντοπίστηκαν συνολικά έξι ορίζοντες χρήσης. Τα αποτελέσματα της έρευνας έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη χρονολόγηση και τη μελέτη της πολιτισμικής συνέχειας στις Κυκλάδες από τη Νεολιθική στην Πρωτοκυκλαδική περίοδο (4^η – 3^η χιλιετία π.Χ.). Η οικονομία των κατοίκων του σπηλαίου βασίστηκε στη γεωργία σιτηρών (κριθάρι) και οσπρίων (φακή, φασόλια) και την κτηνοτροφία (αιγοπρόβατα).

Από τα στρώματα της Τελικής Νεολιθικής προέρχονται πελέκεις, βελόνες και περόνες από χαλκό που έχουν εξαιρετική σημασία για την πρώιμη μεταλλουργία στο Αιγαίο. Ένα ορθογώνιο, διάτρητο έλασμα χρυσού (ταινία), το παλαιότερο εύρημα από πολύτιμο μέταλλο στις Κυκλάδες, επιβεβαιώνει τη συμμετοχή των Κυκλαδιτών σε δίκτυα ανταλλαγών της Αιγαιακής Νεολιθικής. Σημαντικά είναι επίσης τα κατάλοιπα της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού με ιδιαίτερα σημαντικά τα αποτυπώματα σφραγίδων σε μάζες πηλού. Από το ανώτερο στρώμα προέρχεται επίσης κεραμική της Μέσης και Ύστερης Εποχής του Χαλκού, όπως και των Ιστορικών χρόνων (αρχαϊκών, κλασικών, ελληνοιστικών/ρωμαϊκών). Ορισμένα από τα ευρήματα της ανασκαφής εκτίθενται στο αρχαιολογικό μουσείο Χώρας Νάξου.

ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΑΛΑΙΟΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ - ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Zas cave is located below the peak of Mount Zas, the highest mountain summit in the Cyclades. The entire surface area of the cave is estimated to be approximately 4100m².

Systematic excavations in the cave showed the its continuous use during the Late (Zas I), Final Neolithic (Zas IIA,B) and the Early Bronze Age (5th – early 3rd millennia BC). In total, six horizons of use were located. The excavation results from the cave are extremely important for chronological considerations and aspects of continuity in the Cyclades, especially in relation to the transition from the Neolithic to the Early Cycladic phases (4th – 3rd millennium BC). The study of organic remains, including carbonized seeds, showed that the cave's inhabitants based their diet in cultivated legumes and cereals, such as lentils and barley, and products of domesticated animal husbandry (sheep and goats).

From the Final Neolithic layers (Zas IIA-B) come also copper objects, such as axes and pins, which are of great importance for understanding the origins of metallurgical practices in the Aegean. A golden pierced band from the cave represents the oldest currently known item made of precious metal in the Cyclades. It also confirms the participation of the islanders in Neolithic exchange networks. Of particular interest are also the finds belonging to the so-called Kastri phase (Early Cycladic period) and the pieces made of clay that bear seal and rope impressions. In the uppermost layer (Zas V), finds belonging to the Middle and Late Bronze Age as well as to historical times (i.e. Archaic, Classical, Hellenistic/Roman) were present. Some of the finds from this site are exhibited in the archaeological museum in the Chora of Naxos.

EPHOREIA OF PALAEOANTHROPOLOGY AND SPELEOLOGY